

С.В. СИДОРЕНКО (кандидат філософських наук, викладач кафедри суспільних дисциплін)

Запорізький державний медичний університет, Запоріжжя

E-mail: sv20_2011@mail.ru

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІЗНАННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Обґрунтовано сутність концепції громадянського суспільства, що представляє собою сукупність соціальних відносин та інститутів, які функціонують незалежно від політичної влади, детермінованих економічною і технологічною основами, розкриваються атрибути та умови формування глобального громадянського суспільства; розкривається поняття «глобального громадянського суспільства» та представлені теоретико-методологічні уявлення про громадянське суспільство як головний конструкт розвитку сучасного українського суспільства.

***Ключові слова:** громадянське суспільство, самоорганізація громадян, глобальне громадянське суспільство, глобалізація, концепція громадянського суспільства, соціальні основи громадянського суспільства, демократія, сучасний розвиток, сучасне українське суспільство*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Актуальність наукового дослідження зумовлена, по-перше, недостатньою теоретичною розробленістю концепції глобального громадянського суспільства в умовах глобалізації, так і осмисленням комплексу кумулятивних змін, які набувають практично-світоглядного значення і сприяють досягненню стабільного розвитку сучасного суспільства. Вдосконалення соціального пізнання глобального громадянського суспільства як провідної тенденції сучасного світу є надзвичайно динамічною і складною проблемою, оскільки в сучасних умовах глобалізація прискорюється, на практиці відбуваються значні зміни, що впливають на планетарні процеси, у контексті яких порушені зворотні зв'язки з усіма міжнародними спільнотами. Громадянське суспільство глобальної цивілізації – суспільство, яке представляє собою сукупність соціальних відносин та інститутів, що функціонують незалежно від політичної влади, але здатних на неї впливати; суспільство автономних індивідів і автономних соціальних суб'єктів, що діють у межах загальноцивілізаційного простору. Глобальне громадянське суспільство – це спільнота вільних, незалежних, рівноправних людей, кожному з яких держава забезпечує юридичні можливості бути власником, користуватися економічною свободою та надійним соціальним захистом, іншими правами та свободами, брати участь у політичному житті та в інших сферах життєдіяльності людини і громадянина. Це організоване в глобальному масштабі об'єднання людей, яке незалежно від національної належності чи громадянства розділяє загальнолюдські цінності. Ці люди проявляють

активність у вирішенні проблем світового розвитку, особливо у тих сферах, де уряди нездатні чи не бажають приймати необхідні рішення. Політичною основою глобального громадянського суспільства являється глобальний рух неурядових організацій (екологічних, антивоєнних, культурних, релігійних тощо). Вони слугують альтернативними або неофіційними каналами спілкування у світовому товаристві, сприяючи взаємній довірі між народами [1]. Не випадково відомі політичні діячі З.Бжезинський і М.Горбачов запропонували створити світові уряди для інтегрованого глобального управління. Цивілізаційна концепція глобального громадянського суспільства виходить з того, що його формування відбувається одночасно зі становленням глобальної цивілізації. В основі глобального громадянського суспільства - взаємодія держави, бізнесу, профспілок, що означає становлення соціального партнерства, яке сумісно з державними структурами, комерційними підприємствами, громадськими організаціями намагається створити умови для активної політики, застосовуючи нові механізми реалізації програм та взаємодіючи з представниками громадянського суспільства.

Мета статті: аналіз теоретико-методологічних засад глобального громадянського суспільства. **Дана мета реалізується в наступних задачах:** визначити теоретичні основи глобального громадянського суспільства, в контексті якого можлива самореалізація і самостановлення людини; виявити структуру глобального громадянського суспільства, в якій виділяються особистісно-унікальні, корпоративні, поселенські, суспільно-державні, цивілізаційні та інші моделі громадянської самореалізації; виявити форми взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства, які набули різних форм; розкрити сутність концепції, яка полягає у створенні сприятливих умов для подальшого розвитку громадянського суспільства та зміцнення демократії в Україні.

Гіпотеза дослідження. Висунута і обґрунтована гіпотеза про те, що побудувати громадянське суспільство в Україні можливо при умові встановлення у країні соціального партнерства, оптимізації диференціації доходів населення і спадковості суспільства при переході сучасного українського суспільства до нової (ринкової) економічної системи.

Обговорення проблеми

Сприяння розвитку громадянського суспільства є однією з найважливіших умов становлення України як демократичної, правової і соціальної держави. Це насамперед передбачає налагодження ефективної взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства, що повинна базуватися на партнерстві, взаємозацікавленості у досягненні цілей, пов'язаних з процесом демократизації усіх сфер державного управління і суспільного життя, соціально-економічним і духовним прогресом, всебічним забезпеченням захисту прав і свобод людини та громадянина. Концепція визначає основні засади діяльності органів виконавчої влади, спрямованої на створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства та зміцнення демократії в Україні. Правовою

основою Концепції є Конституція України (254к/96-ВР), Цивільний кодекс України (435-15), Закони України "Про об'єднання громадян" (2460-12), "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" (1045-14), "Про організації роботодавців" (2436-14), "Про професійних творчих працівників та творчі спілки" (554/97-ВР), "Про благодійництво та благодійні організації" (531/97-ВР), "Про свободу совісті та релігійні організації" (987-12), "Про інформацію" (2657-12), "Про соціальні послуги" (966-15), "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" (1160-15), постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. N 1378 (378-2004-п) "Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики" та інші нормативно-правові акти, а також положення Загальної декларації прав людини (995-015), Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (995-043), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (995-004). До інститутів громадянського суспільства належать громадські організації, професійні і творчі спілки, організації роботодавців, благодійні організації, релігійні організації, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи [2].

Атрибутами громадянського суспільства є наступні компоненти: 1) приватна власність, вільна праця, підприємництво; 2) існування вільних політичних партій, громадських організацій та інших об'єднань громадян на добровільній основі; 3) наявність незалежної системи ЗМІ; 4) вільний розвиток сім'ї як первинної основи співжиття людей; 5) регулювання поведінки людини за допомогою етичних норм і здійснення людиною своїх потреб та інтересів в інших сферах приватного і суспільного життя (глобальна етика). В економічному плані глобальне громадянське суспільство базується на глобальному діловому секторі, представленому приватним підприємництвом, представленому перш за все транснаціональними корпораціями. Проте багато вчених глобалістів, підкреслюючи зростаючу соціальну відповідальність приватного бізнесу, все ще говорять про концентрацію економічної влади у приватних руках. Технологічною основою глобального громадянського суспільства являється розвиток найновіших технічних засобів комунікації, що забезпечують розповсюдження глобальних потоків інформації через державні кордони на великі відстані. Це вже привело до виникнення нового явища у світовому розвитку, що отримало назву **«глобальна революція у спілкуванні»**. Громадянське суспільство повинно забезпечувати умови для повного виявлення творчих можливостей кожного індивіда, сприяти всебічній реалізації особистості, її інтересів, цілей і устремлінь. Основа громадянського суспільства – повноправний індивід, особистість з її невід'ємними правами людини і громадянина. Держава, здійснюючи владу, підпорядковує свою діяльність служінню цьому суспільству; забезпечує рівні можливості для всіх людей і всіх сфер їх життєдіяльності на засадах соціальної справедливості, гуманізму і милосердя; не втручається в особисте життя людини і громадянина; регулює соціальні відносини в межах чинної Теоретико-методологічні засади пізнання глобального громадянського суспільства

Конституції, законів та інших нормативно-правових актів. Між державою й суспільством повинна бути певна дистанція - кордон демократії, перетинання якого веде до одержавлення суспільства, що з позиції демократії і гуманізму неприпустимо. У межах такої дистанції держава є суттєво необхідною громадянському суспільству, так як без держави громадянське суспільство не може не тільки розвиватися, але й існувати. Так, на думку Г.В.Ф.Гегеля, громадянське суспільство характеризується наступними основними ознаками: системою потреб, відправленням правосуддя, діяльністю поліції та корпорації. У такій конструкції відбувається змішування функцій громадянського суспільства і держави. Г.В.Ф. Гегель у питаннях свободи й недоторканості особи обстоював позиції формальної рівності всіх суб'єктів громадянського суспільства. Держава і право є засобами визначення і забезпечення формальної рівності людини й громадянина. Сучасне розуміння співвідношення правової держави та громадянського суспільства пов'язане з усвідомленням **аксіологічних засад** їх взаємозв'язку і розвитку. Саме ціннісний підхід до розуміння взаємозв'язку і взаємодії права і держави, правової держави і громадянського суспільства визначають місце й роль правової держави у громадянському суспільстві. Відповідно, громадянське суспільство і правова держава співвідносяться як взаємодоповнювальні системи. Правова держава підпорядковує свою діяльність громадянському суспільству і певній особі і відповідає перед ними за свою діяльність [3].

Рівень життя людини чи певної спільноти багато в чому залежить від держави. Зміна співвідношення між державою і громадянським суспільством, пріоритет права над державою є найтипівішими закономірностями розвитку молодих держав на початку ХХІ століття. Без демократичної держави неможливе громадянське суспільство, а без громадянського суспільства неможлива повноцінна цивілізована держава. Ці феномени знаходяться у стані суперечливої взаємодії та взаємозв'язку. Усвідомлення розуміння їх взаємозв'язку є важливою необхідною умовою розбудови державності в Україні, а громадянське суспільство і держава є необхідними складовими нації [4]. Поряд з проблематикою глобального громадянського суспільства активно розробляється питання про формування нової моделі держави, вже не просто правової і соціальної, але і «соціоприродної», «стійкої» чи «екологічної». Така держава повинна стати не тільки формою ефективної організації життя людей і задоволення їх життєвих потреб, забезпечуючи права і свободи кожної людини, але й повинна піклуватися про такі ж можливості для всіх наступних поколінь громадян, їх безпеку, покращення оточуючого природного середовища і освоєння природних ресурсів. Це принципово нові функції держави, які не просто забезпечити, так як всі попередні форми держави тільки проголошували функції у своїх основних законах, але ніколи не реалізували їх. Громадянське суспільство повинно захищатися правовою державою, у якій забезпечується верховенство права, реальне здійснення гарантування, охорона, захист і поновлення порушених прав людини і громадянина, взаємна відповідальність держави і особи, контроль і нагляд за створенням і застосуванням юридичних законів [5].

Передбачається, що демократія, змінюючи свою сучасну форму у процесі переходу на шляху стійкого розвитку, перетвориться у **ноосферну демократію чи ноократію (демократію морального розуму)**, у якій буде превалювати не рішення більшості, а раціональне рішення, яке відображає не тільки інтереси тих, хто голосує, а інтереси всіх учасників соціоприродної взаємодії як майбутніх поколінь, так і оточуючого природного середовища.

До громадянських суспільств відносить себе більшість країн з ринковою економікою, що зафіксовано у ряді Конституцій. Громадянське суспільство самодостатнє: воно виражає відносини людей як учасників ринку товарів і послуг, власників, партнерів, конкурентів, сусідів, членів суспільних об'єднань і рухів, церков, кланів. Інститути громадянського суспільства владою не володіють, проте вони стихійно породжують правову систему. Для формування такого суспільства необхідні певні інституціональні передумови, перш за все мінімум демократичних прав і свобод, що робить можливим і законним як автономію особистості, так і самоорганізацію громадян для захисту загальних інтересів і цілей. Громадянське суспільство передбачає наявність таких елементів ринкових відносин, як приватне підприємництво, ринок, прибуток, конкуренція, виробництво і розподіл, рух капіталів, економічні стимули та інтереси, які володіють автономністю, відносною незалежністю внутрішніх зв'язків. Це - сукупність горизонтальних соціальних зв'язків, автономних від держави інститутів та об'єднань, створених вільними і відповідальними індивідами для захисту своїх інтересів, тобто демократичне правове суспільство, у контексті якого відсутній режим особистої влади, волюнтаристських методів управління, тоталітаризм, насильство над людьми, у якому на перший план висувається мораль і закон, переважає не державно-політична, а головним чином економічна і приватна сфера життєдіяльності людей, реально сформовані відносини між ними. До найважливіших складових громадянського суспільства відносяться зростаючі на його основі політичні партії, а також такі інститути, як правозахисні суспільні об'єднання, вільна преса, парламент, незалежний суд, адвокатура, громадські експерти. Ці інститути у відомій мірі протистоять державі, покликані контролювати їх діяльність, підпорядковуючи її суспільним інтересам. У певній мірі для громадянського суспільства головне – це економічна свобода, багатоманітність форм власності, ринкові відносини, конкуренція; визнання і захист прав людини і громадянина; демократичний характер влади, який забезпечує рівність всіх громадян перед законом, правову захищеність особистості; правову державу, що базується на принципі розподілу і взаємодії влади; політичний та ідеологічний плюралізм, що передбачає легальну опозицію; свободу думки і слова, незалежність засобів масової інформації; невтручання держави у приватне життя людей; підтвердження законом взаємних обов'язків і відповідальності громадян; ефективну соціальну політику держави, яка забезпечує гідний образ життя людей і громадянський мир у суспільстві [6].

Теоретико-методологічні уявлення про громадянське суспільство сформувалися у рамках західної ліберальної концепції, які виходять з того, Теоретико-методологічні засади пізнання глобального громадянського суспільства

що розумно організоване суспільство здатне упровадити у світі досконалий порядок, заснований на здоровому глузді, науці і справедливості, а держава, що базується на цих началах, гарантує єдність суспільного життя і забезпечує прогрес, вища мета якого – особиста свобода, політична і економічна активність громадян і соціальна захищеність. **Громадянським** являється тільки таке суспільство, у якому поряд з вище перерахованими компонентами сама структура соціальних відносин побудована так, що громадянин розглядає себе як головний компонент суспільного устрою. Це не просто набір політичних і правових механізмів, інститутів, а певний стан умонастроїв, моральності, які дозволяють конкретній людині постійно відчувати, що вона є об'єктом і суб'єктом громадянського суспільства [7].

Основою громадянського суспільства є приватна власність, яка може існувати і розвиватися у різних формах. Існуюча теоретична спадщина та деякі наукові розробки дають змогу визначити основні риси формування громадянського суспільства: 1) забезпечення свободи та ініціативності людини, які спрямовані на задоволення потреб людини і не шкодять загальним інтересам у такий розвиток суспільних відносин, за якого людина розглядається як мета, а не як засіб; 2) ліквідація відчуженості людини від соціально-економічної структури і політичних інститутів та реальне забезпечення здійснення рівних для всіх можливостей; 3) забезпечення прав і свобод людини і громадянина державою, її органами та соціальними суспільними структурами громадянського суспільства; 4) різноманітність форм власності, серед яких приватна власність у її різних формах посідає домінуюче місце як основу ініціативної творчої підприємницької діяльності; 5) здійснення справедливого твердження, що лише у власності особа виступає як розум і тільки, володіючи власністю, людина може бути насправді вільною та ініціативною у своїх починаннях; 6) реалізація різноманітності духовного життя суспільства, в основі якого визнання гуманізму й демократії, які за сутністю втілюють загальнолюдські цінності; 7) наявність середнього класу як соціальної бази громадянського суспільства; 8) відсутність жорсткої регламентації з боку держави приватного життя членів суспільства; 9) існування розвиненої соціальної структури, яка гарантує задоволення інтересів різних соціальних верств населення; 10) активна участь у суспільному житті недержавних самоврядних спільнот (сім'я, корпорації, громадські організації, конфесійні та інші об'єднання людей); 11) визнання і матеріалізація ідеї верховенства права, особливістю яких має бути поділ на публічне й приватне управління, основними ознаками яких є орієнтація на людину-власника; 12) рівний правовий статус у цивільних відносинах, поєднання інтересів державних громадянських структур і громадянина; 13) докорінне урегулювання відносин у сфері підприємництва і ринкового господарювання; 14) розвиток нових галузей права, орієнтованих на регулювання підприємницької діяльності (комерційного, вексельного, банківського, договірної) [8].

Глобальне громадянське суспільство - поняття, що вживається у ряді західних концепцій глобалізації для визначення широкої позаполітичної

спільноти людей, об'єднаних у ряді однотипних у соціально-політичному відношенні соцієтальних спільнот на основі загальних цінностей з метою вирішення загальнозначимих проблем всього людства. Разом з розширенням сфери впливу громадянського суспільства та укріпленням його статусу як основного суб'єкта інституціоналізації змін у сучасному соціумі на етапі його переходу до постсучасності (постмодерності) відбувається глобалізація процесів інституціоналізації. На думку Е.Гідденса, на основі масової символічної інтеракції і загальної інформаційної культури виникає глобальна суспільна система. Панівна раніше національна держава відходить у минуле. Влада здійснюється на рівні локальних, регіональних центрів, у яких на перший план висуваються впливові соціальні рухи і громадянські асоціації. Американський політолог Х.Булл вперше вводить в науковий обіг поняття «**громадянське суспільство**». На його думку, це суспільство являється глобальним не тільки тому, що воно зіткано із зв'язків, що проходять через глобальний, позатериторіальний простір, але й тому, що серед членів глобального громадянського мислення набирає силу глобальне мислення [9]. **Соціальною базою глобального громадянського суспільства** являються різні рухи та організації, у тому числі організації, які виступають на захист оточуючого середовища, світу, прав людини і культурної самобутності корінного населення. Вони у значно більшій мірі володіють сьогодні вільною освітою нових політичних і культурних структур, які об'єднують людей, розділених своїм місцеположенням і громадянством, у єдиних соціальних мережах. Багато інтелектуалів за допомогою інформаційних технологій об'єдналися у мережі, які представляють собою різновид громадянського суспільства. Вони змогли викликати зміни до кращого у широкій сфері проблем, концентрованих навколо прав людини. Глобальне громадянське суспільство розглядається як «цивілізована спільнота», що базується на зведенні законів, правил, нового глобального мислення, в основі яких **реалізація цивілізаторської функції**. Для громадянських суспільств характерними є сукупність центрів соціальної влади, відносна їх незалежність, почуття громадянської відповідальності, а також цивілізована поведінка і активна громадянська позиція суб'єктів громадянського суспільства. Функція громадянського суспільства по відношенню до держави – це підтримка багатоманітності життєвих практик, а по відношенню до окремого індивіда – створення структур і механізмів, які стримують втручання держави у життя громадян. У залежності від розвитку громадянське суспільство аналізується **на трьох рівнях**: 1) об'єктивному (вивчення інститутів і структур громадянського суспільства); 2) функціональному (аналіз функціонування і взаємозв'язків різних елементів і структуру громадянського суспільства); 3) суб'єктивному (вивчаються агенти соціальної дії) [10].

Теоретико-методологічні засади пізнання громадянського суспільства як головного конструкту розвитку сучасного українського суспільства пов'язані з тим, що становлення громадянського суспільства відбувається у міру еволюційного розвитку людства у результаті поєднання соціально-

Теоретико-методологічні засади пізнання глобального громадянського суспільства

економічних, колективних, солідарних, відповідальних, легітимних і публічних форм самореалізації суб'єктів усвідомленої цілеспрямованої діяльності на благо держави і людини. Громадянське суспільство притягує до себе все людське і гуманне, що є у людини, сприяє переходу громадянина на рівень соціально-політичної особистості, а саме поєднання у ній моральної, культурно-цивілізаційної, суспільно-політичної та економічної самодостатності. Зміст специфіки конкретних моделей громадянського суспільства зумовлюється універсально-типовими та унікальними властивостями, а також структурно-композиційним розташуванням, особливостями внутрішньосистемної взаємодії і взаємовпливу. Як свідчить аналіз, у перехідний період становлення Української державності спостерігається формування якісно нової моделі громадянського суспільства, в основі якої розростання деструктивних сил і дезорганізаційних тенденцій. Формування і розвиток громадянського суспільства представляє собою достатньо суперечливий, тривалий процес, який детермінується варіативним синтезом природно-генетичних умов, потреб та інтересів людини, соціальних умов та обставин, закономірних і випадкових, історичних і ситуативних факторів [11].

У структурі громадянського суспільства слід виокремити особистісно-унікальні, корпоративні, поселенські, суспільно-державні, цивілізаційні та інші моделі громадянської самореалізації. Перехід від однієї моделі до іншої відрізняється ознаками еволюційної та революційної діалектичності, для якої характерними є єдність і боротьба протилежних начал, перехід кількісних змін у якісні, заперечення відживаючих, консервативних, ослаблених компонентів більш інноваційними, життєстійкими, стабільними. У конкретно-історичних, ситуативно-конкретних умовах перехідний період формування і розвитку нової моделі громадянського суспільства може супроводжуватися зростанням консервативних і деструктивних властивостей і ознак, як це має місце в сучасній українській дійсності [12]. Взаємодія органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства може набувати різних форм залежно від цілей і характеру виконуваної роботи, обсягу повноважень суб'єктів, масштабу взаємодії (загальнодержавний, регіональний, місцевий рівень). Активно використовуються, зокрема, такі форми взаємодії: участь зазначених інститутів у розробленні та обговоренні проектів нормативно-правових актів з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, інтересів широких верств населення, прав і свобод людини та громадянина; здійснення інститутами громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо розв'язання проблем, що мають важливе суспільне значення, у формі громадського моніторингу підготовки та виконання рішень, експертизи їх ефективності, подання органам виконавчої влади експертних пропозицій; надання інститутами соціальних послуг відповідно до укладених договорів; утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної

Сидоренко С.В., 2012

політики; співпраця органів виконавчої влади з інститутами підготовки та перепідготовки кадрів, спільного навчання державних службовців та представників інститутів навичок ефективної взаємодії, ознайомлення широких верств населення з формами його участі у формуванні і реалізації державної політики; проведення органами виконавчої влади моніторингу та аналізу громадської думки, забезпечення своєчасного публічного реагування на пропозиції і зауваження громадськості; виконання спільних проектів інформаційного, аналітико-дослідницького, благодійного і соціального спрямування [13].

Одна з проблем – це налагодження комунікацій між органами виконавчої влади, інститутами громадянського суспільства та суб'єктами господарювання. На даний час існує потреба у розвитку міжсекторної співпраці: органи виконавчої влади - інститути громадянського суспільства - суб'єкти господарювання. Органи виконавчої влади сприяють підвищенню соціальної відповідальності суб'єктів господарювання, що є умовою формування у суспільстві культури благодійництва і меценатства. Це передбачає: розроблення механізму налагодження комунікацій між органами виконавчої влади, інститутами та суб'єктами господарювання; заохочення благодійництва і меценатства; стимулювання участі суб'єктів господарювання у розв'язанні соціальних проблем. Громадянське суспільство представляє собою складну систему міжіндивідуальних відносин, що відображають у суспільній свідомості поведінські норми і загальнолюдські цінності, які виступають основою ефективного вирішення соціальних та інших питань. Проблема розвитку громадянського суспільства у сучасному соціумі зумовлена необхідністю наявності у ньому правової держави, сформованої і збалансованої ринкової економіки, середнього класу як носія гуманістичних їх цінностей і правової культури. Адже у глобалізованому світі на зміну відносинам «людина-держава» приходять новий зав'язок «людина- громадянське суспільство-держава», у контексті взаємозв'язку яких відбувається підвищення рівня правосвідомості і правової активності громадян. Громадянське суспільство є результатом компромісу між різними частинами і груповими інтересами, носії яких створюють важливість і неминучість організованого спільного буття, але у той же час зацікавлені у збереженні своєї свободи і своїх життєвих ідеалів і цінностей [14].

Громадянське суспільство являється тим соціальним простором, у якому реалізується масив прав, свобод і обов'язків людини, формується соціально-активний індивід, так як громадянське суспільство представляє собою більш високий щабель у розвитку соціальної спільноти, міру його зрілості, розумності, справедливості, людяності. Умови становлення громадянського суспільства: 1) існування і розвиток права, яке максимально адекватно виражає суспільні потреби та інтереси, закріплює механізми їх реалізації; 2) передбачає, що кожний член громадянського суспільства повинен володіти власністю, яка робить його незалежним громадянином; 3) достатня розвинутість соціально-політичної суспільної структури, яка виражає всю сукупність інтересів суспільства; 4) розвиток особистості, Теоретико-методологічні засади пізнання глобального громадянського суспільства

активна свідома участь у суспільному самоуправлінні; 5) виховання глибокої громадянської відповідальності і формування високої правової культури кожного члена суспільства [15]. Мета концепції формування громадянського суспільства полягає у створенні сприятливих умов для подальшого розвитку громадянського суспільства та зміцнення демократії в Україні. Основними завданнями концепції є сприяння: удосконаленню нормативно-правової бази з питань розвитку громадянського суспільства, діяльності інститутів громадянського суспільства, доступу громадян до інформації; розробленню та впровадженню ефективного механізму налагодження комунікацій між органами виконавчої влади та зазначеними інститутами; створенню належних умов для розвитку інститутів; формуванню громадянської культури суспільства - виявлення активної громадянської позиції, зокрема щодо участі у процесах формування та реалізації державної політики, усвідомлення громадськістю принципів співробітництва між органами виконавчої влади та інститутами; розвитку волонтерського руху, благодійництва і меценатства [16].

Реалізація концепції сприяння громадянському суспільству дасть змогу: забезпечити подальший розвиток громадянського суспільства та зміцнення його інститутів; налагодити комунікації між органами виконавчої влади та зазначеними інститутами; підвищити рівень громадянської культури суспільства, активізувати участь громадян у діяльності інститутів при формуванні та реалізації державної політики; розвинути волонтерський рух, благодійництво і меценатство. Взаємодія органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства організовується на основі таких принципів: 1) соціальне партнерство - налагодження конструктивної взаємодії органів виконавчої влади, зазначених інститутів і суб'єктів господарювання для вирішення питань державного управління і суспільного життя; 2) забезпечення рівних можливостей - створення органами виконавчої влади однакових умов для діяльності інститутів, пов'язаної із захистом прав і свобод людини та громадянина, наданням соціальних послуг; 3) взаємовідповідальність - усвідомлення органами виконавчої влади та інститутами спільної відповідальності за рівень їх взаємодії; 4) відкритість та прозорість - забезпечення органами виконавчої влади доступу інститутів до інформації шляхом: розроблення і впровадження ефективного механізму налагодження комунікацій з громадськістю; 5) надання інститутам у повному обсязі інформації про свою діяльність, за винятком тієї, що відповідно до законодавства становить державну таємницю; 6) проведення роз'яснювальної роботи щодо доцільності розроблення проектів рішень та їх прийняття; 7) сприяння висвітленню у засобах масової інформації проектів ефективного співробітництва органів виконавчої влади з інститутами, питань розвитку громадянського суспільства; 8) участь інститутів у формуванні та реалізації державної політики - залучення органами виконавчої влади інститутів як зацікавлених сторін до управління державними справами; 9) невтручання - унеможливлення втручання органів виконавчої влади у діяльність інститутів, за винятком випадків, установлених законом; 10) визнання органами

виконавчої влади різних видів діяльності інститутів - створення умов для різноманітної діяльності інститутів, налагодження взаємодії з ними на професійно-профільній основі; 11) ефективність процесу взаємодії - досягнення позитивних результатів у процесі взаємодії органів виконавчої влади з інститутами, прийняття органами виконавчої влади рішень з урахуванням суспільних потреб та інтересів [17].

Отже, слід зробити висновок, що розвиток громадянського суспільства в умовах глобалізації відбувається значно повільніше, ніж розвиток національної держави. Дана ситуація визначається тим, що суспільство далеко не завжди у змозі прийняти культурні і правові стандарти, які несе з собою глобалізація, постільки суспільство направлене на збереження соціокультурних і правових цінностей, які сформувалися на протязі багатьох століть. Глобалізація представляє собою двохсторонній процес: з однієї сторони, завдяки глобалізації можливе значне підвищення продуктивності та ефективності виробництва, а з іншої, - глобалізація поглиблює соціальну нерівність, дестабілізує відносини, що сформувалися у суспільстві. Включення громадянського суспільства у процес глобалізації здійснюється набагато складніше. Це пояснюється тим, що громадянське суспільство, засноване на свободі підприємництва, розділяє його членів на власників та інших. У зв'язку з цим слід відмітити, що вільне підприємництво виступає важливим елементом громадянського суспільства, проте в ньому повинен бути присутнім простір для можливості іншого вибору, інших орієнтацій особистого і соціального характеру. Правове регулювання і регулювання за допомогою інших соціальних норм покликане здійснювати примирення різних інтересів. **Під концепцією громадянського суспільства** слід розуміти: систему поглядів про державні гарантії і механізми діяльності органів державної влади, що базуються на національному законодавстві, демократичному політичному режимі, соціальній політиці держави, що передбачає реалізацію як загальних, так і спеціальних задач. Концепція громадянського суспільства направлена на створення певних соціально-правових умов, які дозволяють найбільш повно задовольняти інтереси як суспільства в цілому, так і його окремих індивідів та їх колективних утворень, на формування нової соціалізованої структури держави, здатної вирішити цілий комплекс фундаментальних задач загальногромадянського будівництва. Без наявності правової активності громадян ефективний розвиток суспільства неможливий. Громадянське суспільство як соціальний феномен – це, таким чином, соціальна цілісність, системоутворюючою якістю якого являється соціальна згуртованість як намагання індивідів і груп до самоорганізації для досягнення морально-політичних цілей, потреб і запитів. В умовах якісних змін структур суспільства соціальна згуртованість виступає моментом адаптації учасників соціальної взаємодії до нових реалій соціального буття. Будучи фундаментом громадянського суспільства, соціальна згуртованість являється атрибутом соціальності як такої, яка підштовхує громадянське суспільство до гомогенності. Демократія, змінюючи свою сучасну форму у процесі переходу на шлях стійкого

Теоретико-методологічні засади пізнання глобального громадянського суспільства

розвитку, у перспективі перетвориться на **ноосферну демократію** чи ноократію (демократію морального розуму), у якій пріоритет буде віддаватися учасникам соціоприродної взаємодії, навіть не рішення більшості.

Висновки

1. У загальному контексті до інститутів громадянського суспільства відносять всю сукупність неурядових інститутів і самоорганізованих посередницьких груп, здатних до організованих і відповідальних колективних дій на захист суспільно значимих інтересів у рамках раніше встановлених правил цивільного чи правового характеру, включаючи не тільки недержавні некомерційні організації, але також і політичні партії, профспілки, суспільні неурядові організації, незалежну пресу. Головною метою громадянського суспільства, що цементує зміст всіх інститутів і структур, називають толерантність, а в якості принципів розглядають пріоритет фундаментальних прав і свобод людини і громадянина; визнання і рівний юридичний захист всіх форм власності; розподіл влади; ідеологічну і політичну багатоманітність; розвиток всіх форм самоуправління; автономію університетів і професійних спільнот; свободу віросповідування; незалежність ЗМІ від держави. 2. Влада переходить до представників великого бізнесу або концентрується у руках політичних угруповань, які підзвітні економічним суб'єктам і фактично не підконтрольні громадянському суспільству. Влада виступає не як сегмент громадянського суспільства, не як виразник інтересів громадянського суспільства як цілого, а є лише виразником безпосередньо корпоративних інтересів. 3. Зростання впливу неурядових організацій на державу у різних країнах різноманітна, але в цілому незрівнянно менше, ніж роль бізнесу та його організацій, тому економічний клас у цьому змаганні завжди виграє у політичного класу. Політична активність бізнесу веде до того, що стираються грані між світом політичним, громадянським суспільством і державою, або владою і бізнесом. 4. Залучення особистості до незалежних сегментів громадянського суспільства (включаючи бізнес) у процес суспільного управління збагачує соціальний прогрес. Разом із тим, це ускладнює процес управління соціумом, оскільки сам соціум, виявляється, організовано на порядок складніше, ніж керуюча ним організація, збільшує кризу управління і традиційних політичних інститутів, веде до небезпеки «нелінійної політики» (О.Тоффлер), спроможної привести до непередбачених наслідків, втрати органами управління контролю за суспільними процесами, хаосу й анархії. Економічні еліти та неурядові сегменти у політиці роз'їдають державний суверенітет і своєю діяльністю підривають монополію держави на політичну владу й управління. 5. Слідом за розмиванням меж державного суверенітету, втрати державою владних важелів, небезпекою «нелінійної політики» перед суспільством постає перспектива самознищення і руйнації соціуму. Така небезпека існувала і сотні років тому, але тепер, багаторазово посилилася з розвитком техніки й необхідністю контролю за відповідними засобами не тільки військово-технічними, але й тими, що мають забезпечувати

життєдіяльність суспільства. На зміну біполярному світовому порядку, що володів значним запасом усталеності, прийшов багатополосний (багатополарний) світ, що розвивається на шляху міжцивілізаційної взаємодії, через взаємопроникнення і найтісніший контакт різнорідних цивілізацій і культур.

Перспективи подальших наукових досліджень: аналіз зарубіжних вчених, які вивчають феномен громадянського суспільства та зведення їх у єдину концепцію наукових засад про розвиток громадянського суспільства; застосування компаративістського (кроскультурного, порівняльного) підходу та кроскультурного аналізу до громадянського суспільства.

Список літератури

1. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / З.Бауман; пер. с англ. – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 188 с.
2. Бевзенко Л.Д. Соціальна самоорганізація: надія чи загроза / Л.Д.Бевзенко // Людина і влада. – 2000. – №11-12. – С.70-76.
3. Бех В.П. Социальный организм: философско-методологический анализ / В.П.Бех. – Запорожье.: «Тандем-У», 1998. – 186 с.
4. Бех В.П. Философия социального мира: гносеологический анализ / В.П. Бех. – Запорожье.: «Тандем-У», 1999. – 284 с.
5. Вашкевич В. М. Исторична свідомість сучасної молоді: до методології дослідження / В. М. Вашкевич // Вища освіта України. – 2005. - № 4. – С. 74-79.
6. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера / Владимир Иванович Вернадский. – М.: Айрис Пресс, 2007. – 576 с.
7. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление / Владимир Иванович Вернадский. - М.: Наука, 1991.- 272с.
8. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Монографія. / Воронкова Валентина Григорівна. – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2010. – 272с.
9. Гегель Георг. Феноменология духа: сочинения/ Георг Гегель: и.о. АН СССР, Ин-т философии; пер. Шпет Г. – М.: Изд-во АН ССР, 1959. – Т.4.- Ч.1. – 1959. – 440 с.
10. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 120 с.
11. Громадянські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / Мін-во освіти і науки; Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова; за науковою ред. В.П.Бежа; редкол.: В.П.Бех (голова), Г.О.Нестеренко (заст. голови) [та ін.]. – К.: Вид-во імені М.П.Драгоманова, 2011.- 680с.
12. Заблоцький В. Лібералізм: ідея, ідеал, ідеологія / Віталій Заблоцький. — Донецьк: Янтра, 2001. — С. 181—183, 254—268, 288—293.
13. Карась А.Ф. Громадянське суспільство і національна культура / Гуманізм за утвердження громадянського суспільства в Україні. – Вісник Львівського університету. – 1995. – Вип.32. – С.11-18.
14. Кастельс М. Информационная эпоха. / М. Кастельс // Экономика, общество, культура. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 607 с.
15. Князева Е.Н. Сложные системы и нелинейная динамика в природе и обществе / Е.Н.Князева // Вопросы философии. – 1998. – №4. – С.138-143.
16. Князева Е.Н. Методы нелинейной динамики в когнитивной науке / Е.Н. Князева. – Т.4. Естественнонаучные, социальные и гуманитарные аспекты. – М.: Изд-во МГУ, 2001. – С.155-173.
17. Крохмаль Н.В. Историчні форми саморегуляції соціального процесу / Наталія Василівна Крохмаль. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 144 с.

С.В.СИДОРЕНКО

Запорожский государственный медицинский университет, Запорожье

E- mail: sv20_2011@mail.ru

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОЗНАНИЯ ГЛОБАЛЬНОГО ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Обосновано сущность концепции гражданского общества, которая представляет собой совокупность социальных отношений и институтов, которые функционируют независимо от политической власти, детерминированных экономической и технологической основами, раскрываются атрибуты и условия формирования гражданского общества; раскрывается понятие «глобального гражданского общества», представлены теоретико-методологические представления о гражданском обществе как главном конструкте развития современного украинского общества.

Ключевые слова: гражданское общество, самоорганизация граждан, глобальное гражданское общество, глобализация, концепция гражданского общества, социальные основы гражданского общества, демократия, современное развитие, современное украинское общество

S.SIDORENKO

Zaporozhye State Medical University, Zaporozhye

E- mail: sv20_2011@mail.ru

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF KNOWLEDGE OF GLOBAL CIVIL SOCIETY

Justified by the nature of the concept of civil society, which is a set of social relations and institutions that function without regard to political power, deterministic economic and technological bases, reveals the attributes and conditions of civil society expanded the concept of "global civil society" presents the theoretical and methodological understanding of civil society as the main construct of the modern Ukrainian society.

Key words: civil society, self-organization, a global civil society, globalization, the concept of civil society, the social foundations of civil society, democracy, modern development, the modern Ukrainian society.

Стаття надійшла до редколегії 15.09.12

Прийнята до друку 20.09.12